

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії внутрішніх
справ,

доктор юридичних наук, професор

Руслан СЕРБИН

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 29 листопада 2022 року, протокол № 15

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри теорії, історії та філософії права ННПП від 31 липня 2025 року

Присутні:

кафедра теорії, історії та філософії права ННПП: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Пендюра М.М. (голова засідання); професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Костицький М.В.; професор кафедри, доктор історичних наук, професор Щербатюк В.М.; доцент кафедри, кандидат філософських наук Кондратьєв І.М.; доцент кафедри, кандидат політичних наук Оснач О.М.; доктор юридичних наук, професор Кушакова-Костицька Н.В. (науковий керівник); професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Шкуратенко О.В. (рецензент).

відділ організації наукової діяльності: завідувач відділення, кандидат філософських наук, старший дослідник Антіпова О.П. (рецензент).

Були присутні 3 доктори наук та 5 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертації аспіранта заочної форми навчання кафедри теорії, історії та філософії права ННПП Національної академії внутрішніх справ Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

081 «Право», щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ.

Слухали:

Аспірант Шершель О.В. доповіла про результати дисертаційного дослідження. У доповіді було обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, здобувачем доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформульовано та обґрунтовано новизну, теоретичне та практичне значення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. За Конституцією України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3). Ці та інші конституційні положення визначають вимоги до органів влади щодо встановлення обмежень прав і свобод людини.

Динаміка розвитку суспільних відносин (поява нових прав у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, трансформацією моральних установок на окремі права і свободи тощо) та еволюція їх нормативного регулювання зумовлюють необхідність постійного аналізу й узагальнення критеріїв можливого втручання у сферу прав і свобод людини. Крім того, виклики як глобального (тероризм, війна, інфекційні захворювання), так і внутрішнього характеру (корупція, злочинність, економічна, демографічна ситуація) змушують постійно переглядати встановлені обмеження прав і свобод людини, корегувати їх форми (вдаючись іноді до досить жорстких заходів). Такі обмеження не завжди сприймаються громадянами як необхідні й правомірні. Про це свідчить статистика звернень до Конституційного Суду України та судів системи судоустрою України щодо оскарження конституційності приписів законів або законності рішень органів державної влади. Тому особливої актуальності набуває дослідження філософсько-правових засад втручання держави у свободу людини в межах концепції природного права.

Важливість такого дослідження підкреслює й той факт, що механізм правового регулювання прав і свобод людини формується в тому числі як результат напрацювань науковців та права, яке виробляється судами, в першу чергу Конституційним Судом України і Верховним Судом. Хоча в Україні в правових актах не застосовується поняття прецеденти стосовно рішень судів, водночас приписи щодо врахування юридичних позицій рішень Верховного Суду щодо застосування норм права дають змогу стверджувати про його фактичне існування. У судових рішеннях не лише відтворюються норми позитивного права, а й використовуються та розвиваються науково обґрунтовані аргументи, які є частиною правової доктрини. Необхідність використання наукової доктрини у формуванні законодавства підтверджується тим фактом, що неправомірні обмеження прав і свобод людини викликають невдоволення суспільства і, як наслідок, можуть призвести до протестів або ігнорування вимог неправових по суті приписів законів. До того ж визнання норми неконституційною призводить не лише до зниження довіри до тих, хто ухвалює правові акти, а й до непередбачуваних видатків з бюджету і відповідно його розбалансування.

Варто відзначити, що для наукового розуміння сутнісного явища обмеження прав і свобод людини необхідно дослідити не тільки його сучасне розуміння, а й історичне становлення обраної проблематики. Питання щодо свободи, справедливості й рівності було предметом філософських роздумів, починаючи з античності. В епоху Відродження та Просвітництва філософи шукали способи утвердження свободи людини. За словами Ж.-Ж. Руссо людина народжується вільною, проте вона скрізь у кайданах. Свобода індивіда стала цінністю лібералізму, одним із головних питань якого є встановлення правомірності мети її обмеження. Формування ліберальної ідеї, утвердження ідеї пріоритетності прав і свобод людини, визнання людини найвищою соціальною цінністю закріплено в багатьох конституціях та міжнародних документах.

Серед зарубіжних учених, які досліджували питання щодо меж втручання у свободу особи, – Р. Дворкін, Г. Радбук, Дж. Ролз, Ф. Хайек, Дж. Фінніс, Л. Фуллер.

У вітчизняній науці тема можливості обмеження прав і свобод людини була предметом наукових пошуків С. Головатого, О. Гришук, Д. Гудими, М. Козюбри, М. Костицького, О. Лотюк, С. Максимова, І. Панкевича, С. Погребняка, П. Рабіновича, С. Рабіновича, М. Савчина, О. Скрипнюк, С. Шевчука та ін.

Окремі аспекти інституту обмеження прав і свобод людини та громадянина було досліджено в наукових роботах О. Андрієвської, А. Мерник, І. Панкевича, Н. Кушакової-Костицької та ін.

Визнаючи вагомий внесок науковців у вивчення загальної проблематики обмеження прав і свобод особи, зазначимо, що окремого філософсько-правового аналізу цього питання не проведено. Саме такий аналіз дасть змогу визначити інститут обмеження прав і свобод людини не лише як самостійний інститут конституційного або іншої галузі права, а і в його широкому філософському розумінні.

Мета дисертаційної роботи – дослідження теми обмеження прав і свобод людини з філософсько-правового ракурсу на підставі аналізу і узагальнення доктринальних розробок вчених, вітчизняного і зарубіжного законодавства та практики його застосування.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань: здійснити огляд наукових досліджень питання обмеження прав і свобод людини; визначити методологію дослідження обмежень прав і свобод людини; проаналізувати генезис впровадження ідей щодо неможливості свавільного обмеження прав і свобод людини; на прикладі функціонування окремих тоталітарних режимів довести, що обґрунтування обмеження прав і свобод людини виключно інтересами людини призводить до свавілля і, як наслідок, нівелювання цінності людини; проаналізувати обмеження прав і свобод людини в їх системному зв'язку та визначити правові акти, якими регулюються такі обмеження; виокремити підстави щодо правомірного обмеження прав і свобод людини; визначити форми обмежень прав і свобод людини, провести їх класифікацію; охарактеризувати основні проблеми обмежень прав і свобод людини в умовах глобалізаційних процесів; дослідити особливості практики обмеження прав і свобод людини в

Україні; дослідити необхідність встановлення обмежень в інтересах національної безпеки.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають із приводу правового регулювання обмеження прав і свобод людини.

Предмет дослідження – філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини.

Методологічну базу наукового дослідження становлять філософські, загальнонаукові та спеціально-правові методи й підходи, використання яких зумовлене поставленою метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження. У структурі методологічних підходів використовувався історичний метод, який дав змогу дослідити у хронологічній послідовності процес утвердження ідеї природності прав і свобод людини, неможливості їх свавільного обмеження (підрозділи 1.2, 1.3).

Пошук компромісу між інтересами людини та суспільства, конфлікт між якими виникає під час здійснення правового регулювання суспільних відносин зумовили необхідність дослідження теми обмежень прав і свобод людини з погляду діалектики (розділ II). Зокрема, діалектичний метод уможливив дослідити єдність змісту та форми обмежень прав і свобод людини, первинність змісту щодо форми (підрозділ 2.2). За допомогою герменевтичного методу виокремлено вимоги щодо сутності права/свободи людини (розділ II). Аксиологічний підхід застосовувався у процесі характеристики можливих критеріїв обмеження прав і свобод особи, зокрема, враховуючи конституційні цінності під час дослідження питання правомірності їх встановлення (розділ II). Метод класифікації та системно-структурний метод дав змогу визначити систему правових актів, що регулюють питання обмеження прав і свобод людини (підрозділ 2.2).

Формально-логічний і структурно-логічний методи використано для виокремлення особливостей державної політики у встановленні обмежень прав і свобод, міжнародних стандартів (розділ III).

Емпірична база дослідження ґрунтується на узагальненні практики Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, Верховного Суду. Нормативна база дисертаційного дослідження – Конституція України, міжнародні правові акти, а також правові акти України.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що представлена робота є першим комплексним аналізом філософсько-правових засад обмеження прав і свобод людини в межах інтегративних понять сутності права чи свободи людини та «образ людини». У дисертації на основі системного вивчення проблем наукового, нормативного та практичного характеру запропоновано визначення сутності права чи свободи людини, форм обмеження прав і свобод людини та їх класифікацію, вимог до правомірного обмеження прав і свобод людини. У результаті дослідження обраної теми здобувачем особисто отримано низку нових положень, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

– доведено, що для вирішення питання щодо правомірності обмеження прав і свобод людини необхідне виокремлення їх сутності, враховуючи «образ людини». «Образ людини» формують конституційні цінності, зокрема,

положення Основного Закону України, які закріплюють права і свободи людини. Конституція України не є повністю нейтральною у ціннісному визначенні прав і свобод людини: обмеження одних прав і свобод людини здійснюється у зв'язку з необхідністю реалізації/захисту інших, забороняється обмеження окремих прав і свобод в умовах воєнного та надзвичайного стану тощо. З огляду на це «образ людини» дає змогу визначити місце права чи свободи людини в системі інших прав і свобод. Сутність прав і свобод людини формалізується у їх змісті та обсязі;

- доведено, що обраний в основу політичної та правової системи держави підхід до встановлення прав і свобод людини, який базується на позитивістському підході, і відсутність дієвих демократичних інститутів може призвести до утвердження тоталітарного режиму;

- доведено необхідність під час дослідження теми обмеження прав людини застосувати методи, характерні як для природного, так і позитивістського праворозуміння;

- доведено, що вибір форми обмежень прав і свобод людини обумовлений метою запровадження таких обмежень, акцентовано на важливості своєчасної зміни «застарілої» форми на нову, залежно від обставин (економічних, соціальних, природних та інших чинників);

- запропоновано виокремити як окрему форму обмеження прав і свобод людини – скасування складового конституційного права людини, не конкретизованого в Конституції України;

- обґрунтовано, що обмеження прав і свобод першого покоління (особистих і політичних), а також права власності має здійснюватися передусім з огляду на необхідність «мінімального втручання у реалізацію цього права (свободи)»; соціально-економічних прав і свобод – з дотриманням принципу «забезпечення обов'язкового мінімального рівня»;

удосконалено:

- узагальнення підходів вітчизняних науковців до визначення поняття «обмеження прав і свобод людини», серед яких воно розглядається через: 1) звуження їх змісту й обсягу; 2) обмеження їх реалізації; 3) втручання (обмеження) в автономію/свободу людини; 4) порушення сутності права;

- дослідження обмежень прав і свобод людини шляхом введення понять «правомірні» і «неправомірні» обмеження. Правомірні обмеження – це закріплені в законі можливості особи, які не порушують сутності права або свободи й відповідають акту, який міститься вище в ієрархії правових актів;

- визначення сутності права/свободи та критеріїв правомірних обмежень прав і свобод людини. Сутність права чи свободи людини визначається з огляду на можливість під час його реалізації забезпечення: 1) свободи (дій) особи (як захист від втручання); 2) вільного розвитку (закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення прав і свобод); 3) гідності (поваги до особи); 4) рівності;

- визначення критеріїв щодо правомірного обмеження прав і свобод людини, яке передбачає вимоги: 1) щодо якості закону (зокрема, який відповідає принципу правової визначеності як складового верховенства права); 2)

пропорційності (домірності) втручання у свободу особи, не порушуючи сутності права і свободи людини;

- визначення системи правових актів, які передбачають обмеження прав і свобод людини. Зауважено, що обмеження прав і свобод людини встановлюються в Конституції України та законах і регулюються прийнятими на їх підставі підзаконними правовими актами, у яких визначається механізм застосування таких обмежень;

дістали подальшого розвитку:

- пропозиції щодо заміни формулювання в Конституції України «не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» на «сутність права і свободи людини не може бути порушена»;

- вирішення теоретичної проблеми застосування принципу верховенства права шляхом виокремлення відповідних тенденцій і необхідність об'єднання в цьому понятті формальних (дотримання належної процедури прийняття) та змістовних вимог (вимог щодо змісту, які трактують the rule of law як панування прав людини);

- ідеї щодо впливу наукової доктрини й практики Конституційного Суду України та судів системи правосуддя в Україні на формування законодавства стосовно обмеження прав і свобод людини;

- утвердження ідеї щодо природності прав людини у класичних правових ученнях;

- аналіз дискреційних повноважень суб'єкта правотворчої діяльності під час встановлення правомірного обмеження особистих, політичних, соціально-економічних і культурних прав;

- проблема співвідношення необхідності дотримання міжнародних стандартів у сфері обмеження прав і свобод людини та «конституційної ідентичності»;

- застосування концепції войовничої демократії у встановленні обмежень в інтересах національної безпеки та обґрунтування того, що такі обмеження обумовлені передусім ідеєю захисту прав і свобод людини і, відповідно, суспільним інтересом.

Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто, робота відображає власне бачення проблематики досліджуваної теми, власні висновки та пропозиції, сформовані за результатами особистого та самостійного дослідження відповідної законодавчої, емпіричної та доктринальної бази.

Основні наукові результати дисертації відображено в десяти наукових працях, серед яких шість наукових статей, які опубліковані в фахових виданнях України з юридичних наук, затверджених МОН України, чотири тези доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Після закінчення доповіді здобувачу присутніми були поставлені наступні питання:

Пендюра М.М.: Яких висновків ви дійшли проаналізувавши методологію дослідження?

Відповідь: Дослідження обмеження прав і свобод людини, а відповідно і оцінка правомірності їх встановлення, можливе лише в рамках природного праворозуміння. Водночас, не можна залишати поза увагою і необхідність якісного правового регулювання. Так, більшість прав і свобод людини неможливо реалізувати без регламентації такої можливості у законі, а дотримання встановлених у законі обмежень прав і свобод забезпечується державним примусом, і відповідно ймовірним наслідком їх невиконання буде застосування санкцій. Це зумовлює необхідність якісного правового регулювання питань обмежень прав і свобод людини (зокрема, дотримання вимог щодо форми акта, в якому передбачені такі обмеження і процедури його прийняття). Недаремно сучасний механізм прийняття законів та інших правових актів має досить складну узгоджену процедуру, що включає їх правову експертизу, обґрунтування необхідності їх прийняття, в тому числі внутрішній та зовнішній контроль за дотриманням відповідної процедури. Крім того, принцип правової визначеності, який є складовим верховенства права, передбачає важливість формулювання положень закону з достатньою чіткістю і передбачуваністю, що зумовлює також вимоги до юридичної техніки.

Кондратьєв І.М.: Яким чином визначається правомірність обмеження прав і свобод людини?

Відповідь: Дякую за запитання. У дослідженні констатовано неможливість порушення сутності прав і свобод людини при встановленні їх обмежень. З огляду на це, розмежовано правомірні і неправомірні обмеження. Правомірними обмеженнями права чи свободи людини вважатимуться ті, які не порушують їх сутності і не суперечать акту, який знаходиться вище в ієрархії правових актів. Неможливість порушення сутності фундаментальних прав і свобод людини є однією з основних вимог під час їх обмеження. З огляду на це пропонується внести зміни до Конституції України.

Щербатюк В.М.: Як можна охарактеризувати обмеження прав і свобод людини в умовах глобалізаційних процесів?

Відповідь: Дякую за запитання. Важливим фактором у виробленні загальних стандартів обмеження прав і свобод людини є особливість проблем, вирішити які держави можуть лише спільними зусиллями.

Тож особливої актуальності набувають питання щодо встановлення міжнародних стандартів щодо обмежень тієї категорії прав та свобод, регулювання яких в силу їх особливої природи, не може бути здійснене виключно національним законодавством в межах певної території – захисту приватного життя користувачів соціальних мереж, права власності (пов'язаною із здійсненням особою терористичної діяльності), обмеження пересування (пов'язані із можливим епідеміями), захисту навколишнього природного середовища, обмеження прав військовополонених і осіб, які знаходяться в полоні.

Разом з цим актуальним при дослідженні міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини є питання щодо конституційна ідентичності Конституційна ідентичність допомагає віднайти культурну своєрідність, виокремити унікальні риси менталітету Українського народу, і відповідно вирішити питання обмеження прав і свобод людини. Крім того, особливості вирішення питань обмежень прав і

свобод (щодо сімейних відносин, права на життя) встановлюються сьогодні за територіальною ознакою (іноді це називають регіональною ідентичністю).

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **науковому керівнику доктору юридичних наук, професору Кушаковій-Костицькій Н.В.**, яка зазначила, що підготовлена Шершель Ольгою Вікторівною дисертація «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини» є результатом наполегливої науково-теоретичної та практичної діяльності.

Дійсно, виклики, як глобального, так і внутрішнього характеру зумовлюють необхідність постійного аналізу й узагальнення критеріїв можливого втручання у сферу прав і свобод людини. Визнаючи вагомий вклад науковців у вивчення загальної проблематики обмеження прав і свобод особи, слід відзначити, що окремого філософсько-правового аналізу цього питання не проведено. Саме такий аналіз дає змогу визначити інститут обмеження прав і свобод людини комплексно, а не лише як самостійний інститут конституційного або іншої галузі права.

Індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план Ольга Вікторівна виконала у повному обсязі.

Автором дисертаційної роботи досліджено філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини; проведено огляд наукових досліджень щодо питання обмеження прав і свобод людини; визначено методологію дослідження обмежень прав і свобод людини; проаналізовано генезис впровадження ідей щодо неможливості свавільного обмеження прав і свобод людини; на прикладі функціонування окремих тоталітарних режимів довести, що обґрунтування обмеження прав і свобод людини виключно інтересами людини призводить до свавілля і, як наслідок, нівелювання цінності людини; проаналізовано обмеження прав і свобод людини в їх системному зв'язку та визначено правові акти, якими регулюються такі обмеження; виокремлено підстави щодо правомірного обмеження прав і свобод людини; визначено форми обмежень прав і свобод людини, провести їх класифікацію; охарактеризовано основні проблеми обмежень прав і свобод людини в умовах глобалізаційних процесів; досліджено особливості практики обмеження прав і свобод людини в Україні; досліджено необхідність встановлення обмежень в інтересах національної безпеки.

На основі поставлених завдань і отриманих результатів, а також рекомендацій, дисертанту вдалося досягти поставленої мети і підготувати актуальну й змістовну роботу.

Науковий рівень, зміст, обсяг та оформлення дисертації відповідають вимогам МОН України. Структура роботи характеризується послідовністю та узгодженістю змісту викладених у ній питань. Суттєвих зауважень до мови та стилю викладення матеріалу не має.

Дисертація є самостійною, завершеною роботою, написаною зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Саме тому, вважаю, що дисертаційна робота Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини» має самостійний характер, є творчою працею, виконана на достатньому теоретичному рівні і свідчить про належну підготовку її автора, а тому дисертацію можна представити до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається рецензентам.

Кандидат юридичних наук, доцент Шкуратенко О.В. Дисертаційне дослідження Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини» присвячене актуальному на сьогоднішній день питанню. Дисертаційна робота складається трьох розділів зі вступу, трьох розділів (включають у себе три підрозділи кожний), висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі визначено об'єкт та мету дослідження, обґрунтовано наукову новизну роботи, тезисне викладення її проблематики та пропозицій щодо її вирішення. У першому розділі роботи йдеться про стан проблеми, визначено основні методи, які використовуються при дослідженні обраної проблематики та наведено приклади встановлення неправомірних обмежень прав і свобод за тоталітарних режимів. У другому розділі автором визначено поняття правомірних в неправомірних обмежень прав і свобод людини, підстави правомірного обмеження, визначено форми обмеження та охарактеризовано нормативно-правові акти, якими регулюються ці питання. У третьому розділі висвітлено основні проблемні питання щодо обмеження прав людини як глобального, так і внутрішнього характеру. Підсумовуючи результати роботи, у висновках викладено основні здобутки наукового дослідження.

Дисертантом вдало визначено наукову новизну отриманих результатів дослідження, яка полягає, зокрема, у тому, що для вирішення питання щодо правомірності обмеження прав і свобод людини необхідне виокремлення його сутності, враховуючи «образ людини». Обґрунтовано, що обмеження прав і свобод першого покоління (особистих і політичних), а також права власності, має здійснюватися в першу чергу з огляду на необхідність «мінімального втручання у реалізацію цього права (свободи)»; соціально-економічних – з дотриманням принципу «забезпечення обов'язкового мінімального рівня». На цій основі сформульовано висновки, рекомендації та пропозиції щодо удосконалення національного законодавства України у даній сфері, зокрема запропоновано зміни до Конституції України.

Дисертація вирізняється системністю аналізу, глибоким теоретичним підґрунтям, широкою джерельною базою і чітким прикладним спрямуванням, що дозволяє розглядати її як вагомий внесок у дослідженні питань обмеження прав і свобод людини.

Таким чином, дисертація Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини», загалом відповідає вимогам встановленим МОН України, а тому може бути рекомендована до розгляду та

захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат філософських наук, старший дослідник Антіпова О.П. відзначила високий науковий рівень дисертаційного дослідження робота Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини». Рецензована дисертаційна робота присвячена філософсько-правовим засадам обмеження прав і свобод людини, яка має як теоретичне, так і практичне значення. Тема обмежень прав і свобод людини привертає увагу законодавців, суддів і науковців-правознавців. Можна погодитись з тим, що сьогодні особливо актуальним є дослідження філософсько-правових засад обмеження прав і свобод особи, з'ясування меж втручання держави в особисту автономність та окреслення гарантій, в тому числі інституційних, індивідуальної свободи в рамках концепції природного права. В умовах сучасних викликів та зростання уваги до механізмів забезпечення прав і свобод людини постає необхідність уточнення і обґрунтування підстав встановлення обмежень прав і свобод людини. У науковій роботі зроблено висновок, що регулювання прав і свобод людини має здійснюватися з огляду на забезпечення людині: 1) свободи дій; 2) вільного розвитку (закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення прав і свобод); 3) її гідності (поваги до її особистості); 4) рівності можливостей (захист від невинуватої дискримінації та упередженого ставлення).

При цьому, сформульовані висновки і пропозиції містять належну обґрунтованість та можуть бути використані у практичній правозастосовній діяльності. Загалом, обсяг проведеного аналізу джерельної бази є суттєвим для робіт такого виду. У дослідженні вдало, послідовно та системно викладено й розкрито визначені завдання. А тому, можна констатувати, що в результаті проведеного дослідження сформульовано й обґрунтовано низку положень і висновків, які можуть бути винесені на захист та публічно обговорені.

На підставі вищевказаного можна зазначити, що дисертація Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, оригінальним науковим дослідженням. В ній отримано науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем досліджуваної проблематики. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Костицький М.В. зазначив про актуальність і своєчасність дисертаційної роботи, в першу чергу, з огляду на

воєнний стан, в якому сьогодні перебуває Україна. Зрозуміло, відзначив він, обмеження конституційних прав і свобод під час війни – це вимушені заходи, які мають тимчасовий характер, і очікується, що із закінченням війни права як індивідуальних, так і колективних суб'єктів повинні бути відновлені в повній мірі. Тож, Костицький М.В. наголосив на важливості того, що у дисертаційній роботі визначено і обґрунтовано критерії оцінки правомірного обмеження прав і свобод людини, окреслено межі втручання держави у свободу людини. Серед переваг цієї роботи названо дослідження питання ідентичності, оскільки захист прав окремих етнічних груп, громад, націй набуває в умовах глобалізації особливого значення через необхідність збереження їхньої ідентичності, самобутності, унікальності. Костицький М.В. відзначив, що робота виконана на високому теоретичному та емпіричному рівні.

Кандидат філософських наук Кондратьєв І.М. назвав серед позитивів роботи розкриття питання методології дослідження обмеження прав і свобод людини, що є надзвичайно важливим для наукової розвідки. Це дозволило визначити вихідні, основоположні принципи для аналізу такого складного питання. Так, у роботі використано основні ідеї та принципи філософської антропології, які виступили в якості методологічної світоглядної, пізнавально-теоретичної основи, застосовано метод діалектики з його вихідними настановами. Кондратьєв І.М. серед переваг цієї роботи назвав використання і поєднання надбань прибічників як природно-правої концепції, так і позитивістської, що є важливим з огляду на обов'язковість приписів закону і забезпечення їх виконання під дією державного примусу. Підсумовуючи свій виступ, Кондратьєв І.М. зазначив, що дисертація є комплексним науковим дослідженням, в ній містяться науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем.

Шершель Ольга Вікторівна висловила виступаючим та всім присутнім подяку за позитивну оцінку її дисертаційного дослідження, за висловлені побажання та професійні поради, що сприятимуть вдосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи та корекції її подальших науково-дослідних планів.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини»

Дисертація Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини», яка подана на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження. За Конституцією України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні

найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3). Ці та інші конституційні положення визначають вимоги до органів влади щодо встановлення обмежень прав і свобод людини.

Динаміка розвитку суспільних відносин (поява нових прав у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, трансформацією моральних установок на окремі права і свободи тощо) та еволюція їх нормативного регулювання зумовлюють необхідність постійного аналізу й узагальнення критеріїв можливого втручання у сферу прав і свобод людини.

Крім того, виклики як глобального (тероризм, війна, інфекційні захворювання), так і внутрішнього характеру (корупція, злочинність, економічна, демографічна ситуація) змушують постійно переглядати встановлені обмеження прав і свобод людини, корегувати їх форми (вдаючись іноді до досить жорстких заходів). Такі обмеження не завжди сприймаються громадянами як необхідні й правомірні. Про це свідчить статистика звернень до Конституційного Суду України та судів системи судоустрою України щодо оскарження конституційності приписів законів або законності рішень органів державної влади.

Тому особливої актуальності набуває дослідження філософсько-правових засад втручання держави у свободу людини в межах концепції природного права.

Важливість такого дослідження підкреслює й той факт, що механізм правового регулювання прав і свобод людини формується в тому числі як результат напрацювань науковців та права, яке виробляється судами, в першу чергу Конституційним Судом України і Верховним Судом. Хоча в Україні не в правових актах не застосовується поняття прецеденти стосовно рішень судів, водночас приписи щодо врахування юридичних позицій рішень Верховного Суду щодо застосування норм права дають змогу стверджувати про його фактичне існування. У судових рішеннях не лише відтворюються норми позитивного права, а й використовуються та розвиваються науково обґрунтовані аргументи, які є частиною правової доктрини. Необхідність використання наукової доктрини у формуванні законодавства підтверджується тим фактом, що неправомірні обмеження прав і свобод людини викликають невдоволення суспільства і, як наслідок, можуть призвести до протестів або ігнорування вимог неправових по суті приписів законів. До того ж визнання норми неконституційною призводить не лише до зниження довіри до тих, хто ухвалює правові акти, а й до непередбачуваних видатків з бюджету і відповідно його розбалансування.

Варто відзначити, що для наукового розуміння сутнісного явища обмеження прав і свобод людини необхідно дослідити не тільки його сучасне розуміння, а й історичне становлення обраної проблематики.

Питання щодо свободи, справедливості й рівності було предметом філософських роздумів, починаючи з античності. В епоху Відродження та Просвітництва філософи шукали способи утвердження свободи людини. За словами Ж.-Ж. Руссо людина народжується вільною, проте вона скрізь у кайданах. Свобода індивіда стала цінністю лібералізму, одним із головних питань якого є встановлення правомірності мети її обмеження. Формування ліберальної ідеї, утвердження ідеї пріоритетності прав і свобод людини, визнання людини

найвищою соціальною цінністю закріплено в багатьох конституціях та міжнародних документах.

Серед зарубіжних учених, які досліджували питання щодо меж втручання у свободу особи, – Р. Дворкін, Г. Радбук, Дж. Ролз, Ф. Хайек, Дж. Фінніс, Л. Фуллер.

У вітчизняній науці тема можливості обмеження прав і свобод людини була предметом наукових пошуків С. Головатого, О. Гришук, Д. Гудими, М. Козюбри, М. Костицького, О. Лотюк, С. Максимова, І. Панкевича, С. Погребняка, П. Рабіновича, С. Рабіновича, М. Савчина, О. Скрипнюк, С. Шевчука та ін.

Окремі аспекти інституту обмеження прав і свобод людини та громадянина було досліджено в наукових роботах О. Андрієвської, А. Мерник, І. Панкевича, Н. Кушакової-Костицької та ін.

Визнаючи вагомий внесок науковців у вивчення загальної проблематики обмеження прав і свобод особи, зазначимо, що окремого філософсько-правового аналізу цього питання не проведено.

Саме такий аналіз дасть змогу визначити інститут обмеження прав і свобод людини не лише як самостійний інститут конституційного або іншої галузі права, а і в його широкому філософському розумінні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 7 вересня 2021 року № 487/2021, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук від 26 березня 2021 року № 12–21. Робота відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454, та Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 травня 2024 року № 326 та виконана відповідно до Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради НАВС від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 листопада 2022 року (протокол № 15).

Мета і завдання дослідження. *Мета дисертаційної роботи* – дослідження теми обмеження прав і свобод людини з філософсько-правового ракурсу на підставі аналізу і узагальнення доктринальних розробок вчених, вітчизняного і зарубіжного законодавства та практики його застосування.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

- здійснити огляд наукових досліджень питання обмеження прав і свобод людини;
- визначити методологію дослідження обмежень прав і свобод людини;

- проаналізувати генезис впровадження ідей щодо неможливості свавільного обмеження прав і свобод людини; на прикладі функціонування окремих тоталітарних режимів довести, що обґрунтування обмеження прав і свобод людини виключно інтересами людини призводить до свавілля і, як наслідок, нівелювання цінності людини;
- проаналізувати обмеження прав і свобод людини в їх системному зв'язку та визначити правові акти, якими регулюються такі обмеження;
- виокремити підстави щодо правомірного обмеження прав і свобод людини;
- визначити форми обмежень прав і свобод людини, провести їх класифікацію;
- охарактеризувати основні проблеми обмежень прав і свобод людини в умовах глобалізаційних процесів;
- дослідити особливості практики обмеження прав і свобод людини в Україні;
- дослідити необхідність встановлення обмежень в інтересах національної безпеки.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають із приводу правового регулювання обмеження прав і свобод людини.

Предмет дослідження – філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини.

Методи дослідження. Методологічну базу наукового дослідження становлять філософські, загальнонаукові та спеціально-правові методи й підходи, використання яких зумовлене поставленою метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження. У структурі методологічних підходів використовувався історичний метод, який дав змогу дослідити у хронологічній послідовності процес утвердження ідеї природності прав і свобод людини, неможливості їх свавільного обмеження (підрозділи 1.2, 1.3).

Пошук компромісу між інтересами людини та суспільства, конфлікт між якими виникає під час здійснення правового регулювання суспільних відносин зумовили необхідність дослідження теми обмежень прав і свобод людини з погляду діалектики (розділ II). Зокрема, діалектичний метод уможливив дослідити єдність змісту та форми обмежень прав і свобод людини, первинність змісту щодо форми (підрозділ 2.2). За допомогою герменевтичного методу виокремлено вимоги щодо сутності права/свободи людини (розділ II). Аксіологічний підхід застосовувався у процесі характеристики можливих критеріїв обмеження прав і свобод особи, зокрема, враховуючи конституційні цінності під час дослідження питання правомірності їх встановлення (розділ II). Метод класифікації та системно-структурний метод дав змогу визначити систему правових актів, що регулюють питання обмеження прав і свобод людини (підрозділ 2.2).

Формально-логічний і структурно-логічний методи використано для виокремлення особливостей державної політики у встановленні обмежень прав і свобод, міжнародних стандартів (розділ III).

Емпірична база дослідження ґрунтується на узагальненні практики Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, Верховного

Суду. Нормативна база дисертаційного дослідження – Конституція України, міжнародні правові акти, а також правові акти України.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що представлена робота є першим комплексним аналізом філософсько-правових засад обмеження прав і свобод людини в межах інтегративних понять сутності права чи свободи людини та «образ людини». У дисертації на основі системного вивчення проблем наукового, нормативного та практичного характеру запропоновано визначення сутності права чи свободи людини, форм обмеження прав і свобод людини та їх класифікацію, вимог до правомірного обмеження прав і свобод людини. У результаті дослідження обраної теми здобувачем особисто отримано низку нових положень, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

– доведено, що для вирішення питання щодо правомірності обмеження прав і свобод людини необхідне виокремлення їх сутності, враховуючи «образ людини». «Образ людини» формують конституційні цінності, зокрема, положення Основного Закону України, які закріплюють права і свободи людини. Конституція України не є повністю нейтральною у ціннісному визначенні прав і свобод людини: обмеження одних прав і свобод людини здійснюється у зв'язку з необхідністю реалізації/захисту інших, забороняється обмеження окремих прав і свобод в умовах воєнного та надзвичайного стану тощо. З огляду на це «образ людини» дає змогу визначити місце права чи свободи людини в системі інших прав і свобод. Сутність прав і свобод людини формалізується у їх змісті та обсязі;

– доведено, що обраний в основу політичної та правової системи держави підхід до встановлення прав і свобод людини, який базується на позитивістському підході, і відсутність дієвих демократичних інститутів може призвести до утвердження тоталітарного режиму;

– доведено необхідність під час дослідження теми обмеження прав людини застосовувати методи, характерні як для природного, так і позитивістського праворозуміння;

– доведено, що вибір форми обмежень прав і свобод людини обумовлений метою запровадження таких обмежень, акцентовано на важливості своєчасної зміни «застарілої» форми на нову, залежно від обставин (економічних, соціальних, природних та інших чинників);

– запропоновано виокремити як окрему форму обмеження прав і свобод людини – скасування складового конституційного права людини, не конкретизованого в Конституції України;

– обґрунтовано, що обмеження прав і свобод першого покоління (особистих і політичних), а також права власності має здійснюватися передусім з огляду на необхідність «мінімального втручання у реалізацію цього права (свободи)»; соціально-економічних прав і свобод – з дотриманням принципу «забезпечення обов'язкового мінімального рівня»;

удосконалено:

– узагальнення підходів вітчизняних науковців до визначення поняття «обмеження прав і свобод людини», серед яких воно розглядається через: 1)

звуження їх змісту й обсягу; 2) обмеження їх реалізації; 3) втручання (обмеження) в автономію/свободу людини; 4) порушення сутності права;

– дослідження обмежень прав і свобод людини шляхом введення понять «правомірні» і «неправомірні» обмеження. Правомірні обмеження – це закріплені в законі можливості особи, які не порушують сутності права або свободи й відповідають акту, який міститься вище в ієрархії правових актів;

– визначення сутності права/свободи та критеріїв правомірних обмежень прав і свобод людини. Сутність права чи свободи людини визначається з огляду на можливість під час його реалізації забезпечення: 1) свободи (дій) особи (як захист від втручання); 2) вільного розвитку (закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення прав і свобод); 3) гідності (поваги до особи); 4) рівності;

– визначення критеріїв щодо правомірного обмеження прав і свобод людини, яке передбачає вимоги: 1) щодо якості закону (зокрема, який відповідає принципу правової визначеності як складового верховенства права); 2) пропорційності (домірності) втручання у свободу особи, не порушуючи сутності права і свободи людини;

– визначення системи правових актів, які передбачають обмеження прав і свобод людини. Зауважено, що обмеження прав і свобод людини встановлюються в Конституції України та законах і регулюються прийнятими на їх підставі підзаконними правовими актами, у яких визначається механізм застосування таких обмежень;

дістали подальшого розвитку:

– пропозиції щодо заміни формулювання в Конституції України «не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» на «сутність права і свободи людини не може бути порушена»;

– вирішення теоретичної проблеми застосування принципу верховенства права шляхом виокремлення відповідних тенденцій і необхідність об'єднання в цьому понятті формальних (дотримання належної процедури прийняття) та змістовних вимог (вимог щодо змісту, які трактують the rule of law як панування прав людини);

– ідеї щодо впливу наукової доктрини й практики Конституційного Суду України та судів системи правосуддя в Україні на формування законодавства стосовно обмеження прав і свобод людини;

– утвердження ідеї щодо природності прав людини у класичних правових ученнях;

– аналіз дискреційних повноважень суб'єкта правотворчої діяльності під час встановлення правомірного обмеження особистих, політичних, соціально-економічних і культурних прав;

– проблема співвідношення необхідності дотримання міжнародних стандартів у сфері обмеження прав і свобод людини та «конституційної ідентичності»;

– застосування концепції воєнничої демократії у встановленні обмежень в інтересах національної безпеки та обґрунтування того, що такі обмеження

обумовлені передусім ідеєю захисту прав і свобод людини і, відповідно, суспільним інтересом.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення та висновки, пропозиції та рекомендації щодо застосування природного праворозуміння як концептуально–методологічного підходу, сформульовані в дослідженні, можуть бути використані у:

правотворчості – для підготовки проєктів нормативно-правових актів, стратегічних документів з питань захисту прав людини, проведення правової експертизи нормативно-правових актів, а також обґрунтування пропозицій щодо гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародно-правовими стандартами;

практичній діяльності – у правозастосовній діяльності органів держави, зокрема, при здійсненні ними дискреційних повноважень; фізичними та юридичними особами для захисту їх прав і свобод;

науковій діяльності – для подальших досліджень проблематики прав людини, для підготовки досліджень;

освітньому процесі – при вивченні навчальних дисциплін «Теорія права», «Філософія права», «Конституційне право» для підготовки методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників.

Особистий внесок здобувача. Висновки та рекомендації дисертаційної роботи, що становлять наукову новизну, розроблені відповідно до вимог законодавства України, сформульовані з дотриманням стандартів академічної доброчесності.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції автора представлені на науково-практичних конференціях та науково-практичних круглих столах: Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: Наук.-практ. круглий стіл, присвяч. 75-й річниці проголош. Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 8 груд. 2023 р.); Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи : XIV Міжнар. конф. Нац. авіаційного ун-ту (м. Київ, 23 лют. 2024 р.); Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України : Всеукр. наук.-практ. конф., приуроч. до 28-ї річниці прийняття Конституції України (м. Київ, 25 черв. 2024 р.); Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення : наук.-практ. круглий стіл, присвяч. 76-й річниці проголош. Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 10 груд. 2024 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено у десяти наукових працях, серед яких шість наукових статей, які опубліковані в фахових виданнях України з юридичних наук, затверджених МОН України, чотири тези доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

1. Шершель О. В. Обмеження прав публічних службовців: проблемні питання. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2. С. 103–108. DOI: <https://doi.org/10.33270/02222402.103>.

2. Шершель О. В. Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 180–186. DOI: <https://doi.org/10.33270/01232502.180>

3. Шершель О. В. Методологічні підходи у дослідженні обмежень прав людини. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2. С. 136–143. DOI: <https://doi.org/10.33270/02232602.136>.

4. Шершель О. В. Обмеження прав людини в інтересах держави в тоталітарних державах як вияв позитивістської концепції праворозуміння. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 1. С. 133–141. DOI: <https://doi.org/10.33270/01242702.133>.

5. Шершель О. В. Обмеження прав і свобод людини за формою. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 2. С. 106–115. DOI: <https://doi.org/10.33270/02242802.106>

6. Шершель О. В. Обмеження прав і свобод людини як прояв законів діалектики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Вип. 86. С. 294–299. (Серія «Право»). DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.44>.

7. Шершель О. В. Методологічні аспекти дослідження обмеження прав людини. *Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 8 грудня 2023 року)*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 140–142.

8. Шершель О. В. Проблемні питання регулювання обмежень прав людини у повоєнний час. *Правова парадигма відновлення України: проблеми і перспективи: [Матеріали: XIV Міжнародної проблеми та науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 23 лютого 2024 р.]*. – Тернопіль: Вектор, 2024. С. 276–278.

9. Шершель О. В. Окремі питання встановлення обмежень прав публічних службовців. *Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої до 28-ї річниці прийняття Конституції України (м. Київ, 25 червня 2024 р.)*. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. С.131–134.

10. Шершель О. В. Окремі питання обмеження прав і свобод людини в рішеннях судів (законодавчі упущення). *Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 76-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 10 грудня 2024 року)*. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 109–112.

Характеристика особистості здобувача. Шершель Ольга Вікторівна, 1976 року народження, освіта вища – юридична, у 1999 році закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Правознавство» (диплом магістра з відзнакою). З вересня 2022 року по сьогоднішній день аспірант заочної форми навчання Національної академії внутрішніх справ.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та складається із вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Дослідження філософсько-правових засад обмеження прав і свобод людини є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 – Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Шершель Ольги Вікторівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Шершель Ольги Вікторівни «Філософсько-правові засади обмеження прав і свобод людини» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 8, проти – немає, таких, що утримались – немає.

Головуючий -
завідувач кафедри
теорії, історії та філософії права ННІП
Національної академії внутрішніх справ,
доцент, кандидат юридичних наук

Максим ПЕНДЮРА